

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 133.032.2026
в Одеському національному
університеті ім. І. І. Мечникова
доктору історичних наук,
професору, професору кафедри
історії України та спеціальних
історичних дисциплін Одеського
національного університету
ім. І. І. Мечникова
Бачинській Олені Анатоліївні

ВІДГУК

офіційного опонента **Митрофаненка Юрія Станіславовича**, доктора історичних наук, доцента кафедри історії України та всесвітньої історії Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка на дисертаційну роботу **Кучеренко Світлани Володимирівни** на тему: «Юрій Липа в українському національному русі першої половини ХХ століття», подану на здобуття ступеня доктора філософії (в галузі історії) за спеціальністю 032 «Історія та археологія», галузь знань 03 «Гуманітарні науки»

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Дисертаційна робота Кучеренко Світлани Володимирівни присвячена комплексному дослідженню громадсько-політичної діяльності Юрія Івановича Липи. Сама постановка заявленої теми засвідчує її наукове значення, оскільки авторка аналізує персоналію діяча без якого важко осмислити процеси Української революції 1917 – 1921 рр. та міжвоєнної еміграції, розвитку української національної ідеї в умовах Другої світової війни.

Вибір об'єкта і предмета дослідження є вдалим. Юрій Іванович Липа (1900—1944) – поет, прозаїк і публіцист, історіософ і геополітик, лікар фітотерапевт, практик і науковець, був яскравим представником покоління діячів українського національного відродження ХХ століття, на долю яких випали дві світові війни, Повернення його імені і спадщини з радянського забуття почалося з проголошенням незалежності України.

Актуальність дисертації не обмежується потребою заповнення біографічної лакуни. Важливо, що С. Кучеренко пропонує погляд на історію українського державотворення крізь призму аналізу біографії та літературної, публіцистичної творчості Ю. Липи, його організаційної діяльності на еміграції і комунікаційних механізмів, поєднуючи макроісторичний та мікроісторичний підходи. Саме в цьому полягає одна з головних переваг дисертації. У дослідженні С. Кучеренко І. Липа постає не як пересічна персоналія біля відомих постатей, а як яскравий та важливий учасник суспільно-політичного та військового українського руху в період перших та других визвольних змагань. Такий підхід є особливо продуктивним для сучасної української історіографії, оскільки дозволяє відійти від надмірно подієвого чи персонально-героїчного опису і перейти до аналізу інституцій, управлінських практик та способів виживання українського державницького середовища в умовах боротьби за незалежність та збереження традицій української державности на еміграції у міжвоєнний період та добу Другої світової війни.

Мета дисертації сформульована чітко і відповідає її змісту. Поставлені завдання охоплюють основні виміри теми: аналізу стан наукової розробки, та джерельної бази дослідження; розвитку націоналістичного світогляду Ю. Липи; його участі у формуванні українських військових частин на Півдні України в умовах Української революції 1917 – 1921 рр.; визначенні ролі Ю. Липи в подіях та осмисленні процесів перших визвольних змагань, аналіз його координуючої діяльності у громадських структурах еміграції. Головною ідеєю роботи є обґрунтування концепції життєтворчості Ю. Липи, яка наскрізно охоплює всі розділи дисертації.

Об'єкт і предмет дослідження визначені коректно, а проблемно-хронологічна побудова роботи дає змогу простежити не лише послідовність подій, а й еволюцію світогляду та геополітичних концепцій Ю. Липи в різних історичних обставинах.

В умовах воєнного стану, коли проблема якості еліт та їхньої спроможності відповідати часу викликів і випробувань, загрожує не тільки демократичному розвитку української держави, а й взагалі існуванню України, відтворення

життєвого шляху Ю. Липи як процесу самотворення особистості та власної життєтворчості для української справи набуває значення досвіду. Феномен його особистості цікавий для історичної біографістики. Своє призначення мислитель Ю. Липа розумів в обґрунтуванні проєкту України майбутнього. В умовах сучасної російсько-української війни актуалізується публіцистична спадщина Ю. Липи, пов'язана з Росією, її внутрішнім станом та відносинами зі світом, зокрема з Україною.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Дисертація має логічну і вмотивовану структуру: вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел і літератури та додатки. Структура дисертації С. Кучеренко науково доцільна і композиційно чітка, що визначено завданнями й методикою дослідження. Назви розділів, їх зміст та композиція вмотивовані і не викликають сумнівів. Обсяг і розподіл матеріалу загалом відповідають складності теми. Логіка викладу та сформульовані висновки дослідження є чітко аргументованими. Мовно-стилістичне оформлення праці відповідає чинним вимогам до наукового тексту. Аналіз змісту наукової роботи та публікацій за її темою підтверджує належне відображення всіх пунктів наукової новизни дослідження.

3. Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна роботи виписана ґрунтовно та мотивована і ракурсом дослідження, і матеріалом, і оригінальною авторською методикою, а тому не викликає жодних сумнівів і полягає в тому, що в ній уперше в історіографії комплексно проаналізовано постать, яка відіграла вагомий роль у розвитку української національної ідеї, публіцистики, геополітики, медицини. Без дослідження важливих біографічних аспектів діячів національного відродження першої половини ХХ ст. неможливе цілісне осягнення історії українського державотворення в ХХ – ХХІ ст.

Дисертація є першим комплексним дослідженням життєвого шляху і творчої спадщини Ю. Липи. Під час написання дисертації С. Кучеренко було віднайдено нові біографічні джерела, укладено бібліографію творів Ю. Липи і публікацій про нього, проаналізовано історію липознавства, складено початки родоводу Ю. Липи, запропоновано нову періодизацію його біографії,

реконструйовано шлях Ю. Липи як життєтворця, визначено його роль в українському національному русі і національній думці першої половини ХХ ст.

4. Практичне значення та впровадження одержаних результатів дослідження полягає в співорганізації дисертанткою Всеукраїнських науково-практичних конференцій «Липівські читання» та упорядкуванні липівських збірників, укладенні біо-бібліографічних покажчиків «Три брати Ю. Липи» (2017) і «Голоси довкола» (2027); формуванні меморіального реєстру місць, пов'язаних з життям, діяльністю і творчістю Івана та Юрія Лип; створенні хроніки життя Ю. Липи; написанні біографічних нарисів про Івана і Юрія Лип в серії «Знамениті українці» (2016); упорядкуванні збірника поезії й малої прози Ю. Липи «Час людини» (2019), «Щоденний бій» (2024); укладанні 10-й тому зібрання творів Ю. Липи «Невідомі й малознані літературні твори, літературознавчі та мистецтвознавчі праці» (2026); організації лекторія «Липівські зустрічі» в Українському клубі Одеси; а також пропозиції доповнення навчальних спецкурсів з біографістики, бібліографії, історіографії, краєзнавства, джерелознавства, літературознавства, історії української діаспори, українського студентського руху, українського національного руху, української національної думки.

5. Наукові праці, які відображають результати дисертації. Науковий доробок С. Кучеренко – це десятки наукових та науково-популярних праць (книги, брошури, статті, тези), у яких відображено теоретичні та практичні результати дослідження, а також їхня апробація.

6. Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту кваліфікованої роботи та опублікованих праць свідчить про дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності. У дисертації С. Кучеренко не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації наукового дослідження.

7. Загальна оцінка дисертації. Дисертація складається з анотації, змісту, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури, додатків. Структура дисертації є логічною й такою, що підпорядкована авторському задумові, меті та завданням дослідження. Мету дослідження, що

полягала у висвітленні життєвого шляху і творчої спадщини Ю. Липи в контексті українського національного руху першої половини ХХ ст. було досягнуто за допомогою виконання десяти завдань, серед яких верифікації гіпотези, запропонованої, фахово та логічно обґрунтованої авторкою дисертації, щодо притаманності митцю-медику-мислителю риси життєтворчості.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, зазначено зв'язок дисертації з науково-дослідною роботою кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін ОНУ імені І. І. Мечникова та науково-просвітницькою діяльністю Одеського Благодійного Фонду імені Івана та Юрія Лип; сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, методи, гіпотезу життєтворчості, хронологічні рамки та територіальні межі роботи; визначено перелік наукової новизни, апробації та впровадження результатів дослідження; окреслено структуру і обсяг дисертації.

У першому розділі проаналізовано і систематизовано наявний історіографічний доробок, сукупність опанованих джерел та комплекс існуючих методів для висвітлення громадської, політичної, літературної, професійної діяльності письменника, лікаря, історіософа та геополітика Ю. Липи. Джерельна база дисертації С. В. Кучеренко є репрезентативною і вагомою, оскільки авторка сумлінно збирила та опрацювала широке коло опублікованих та неопублікованих документів кількох архівних установ України та Польщі. Для написання тексту дисертації було використано матеріали обласних державних архівів.

Історію дослідження життєвого шляху і творчої спадщини Ю. Липи поділено на два етапи: діаспорний і теренний, останній – на п'ять періодів: ознайомчий, ювілейний, академічний, краєзнавчий, сучасний (воєнний); дано визначення поняття «липознавство», виокремлено близько двадцяти напрямів, серед них бібліографічний, біографічний, родознавчий, літературознавчий, політологічний, психологічний тощо, дано характеристику його сучасного стану.

Різноманітну джерельну інформацію про походження, формування, становлення, розвиток, еволюцію Ю. Липи як культурного, літературного, громадського, політичного діяча отримано з п'яти груп писемних історичних джерел, пов'язані з біографією і творчістю Ю. Липи 1) документи і матеріали

особистого характеру; 2) епістолярій; 3) спогади сучасників; 4) художні твори Ю. Липи і його батька І. Липи; 5) періодична преса.

Методологічний інструментарій дослідження представлений міждисциплінарним підходом; принципами об'єктивності, історизму, науковості й цілісності; загальнонауковими методами аналізу, синтезу, порівняння, аналогії, конкретизації, узагальнення; спеціально-науковими методами: бібліографічним, історіографічним, джерелознавчим, родознавчим, просопографічним (біографічним), проблемно-хронологічним, хронологічно-проблемним. Висунуто гіпотезу щодо притаманності Ю. Липі риси життєтворчості. Варто відзначити, що авторка дисертації запропонувала оригінальну авторську методику дослідження життєвого та творчого шляху Ю. Липи, в основі якого аналіз концепції життєтворчості Ю. Липи.

У другому розділі висвітлено становлення Ю. Липи як майбутнього культурного, суспільного і політичного діяча, письменника та лікаря; представлено обґрунтування гіпотези життєтворчості щодо спрямованості та наповненості першої половини життєвого шляху під час так званої «батьківської доби», тобто від потрапляння дев'ятирічного Георгія Геращенка у родину батька, участі поруч з І. Липою в подіях Української революції 1917 – 1921 рр. у Одесі; виїздом на територію Польщі й початком медичних студій і до фізичної смерті батька.

У третьому розділі змістовно проаналізовано розвиток об'єкта дослідження, громадську активність, професійне вдосконалення, віднайдення життєвого покликання та усвідомлення призначення. Авторкою дисертації змістовно висвітлено життєву еволюцію Ю. Липи від ідеолога української студентської корпорації «Чорноморе» до створення Українського Чорноморського Інституту; зростання недосвідченого терапевта до фітотерапевта-практика і науковця; перетворення поета, есеїста та прозаїка на публіциста-історіософа та геополітика. Відпрацьовано гіпотезу життєтворчості на біографії і творчості Ю. Липи у міжвоєнну добу упродовж другої половини 1920-х і до кінця 1930-х рр. Аналіз використаних авторкою джерел та участі Ю. Липи у різноманітних процесах українського державотворення увиразнює

його діяльність та сприяє розумінню значення його ролі в процесах українського державотворення першої половини ХХ ст.

Четвертий розділ присвячено дослідженню діяльності Ю. Липи в роки Другої світової війни: організації Українського Чорноморського Інституту, створення «Всеукраїнської трилогії», декілька спроб вплинути на політику Німеччини щодо України. Перевірено слушність гіпотези життєтворчості у воєнних умовах і обставинах, як от свідому зміну місця проживання, лікарська допомога цивільному населенню та бійцям УПА, продовження літературної і публіцистичної діяльності в часи випробувань. Здійснений авторкою дисертації аналіз публіцистичного та геополітичного доробку Ю. Липи дозволяє зробити висновок, що його погляди на майбутнє України, висвітлені в працях «Розподіл Росії», «Чорноморська доктрина», «Призначення України» не втратили актуальності в умовах сьогодення.

Висновки до кожного з чотирьох розділів і загальні висновки в цілому відображають реалізацію завдань дослідження. У висновках узагальнено, що український громадсько-політичний діяч, лікар, письменник, мислитель Юрій Іванович Липа як представник покоління українців перехідної доби був свідком здобуття і втрати української держави, разом з українським урядом і армією виїхав на територію Польщі. Перебуваючи за межами України, він став учасником українського націєтворення в еміграції у другій половині 1920-х – першій половині 1940-х рр. та запропонував українцям власний варіант української ідеї – розбудову нової України.

Проаналізований авторкою дисертації життєвий шлях і творча спадщина Ю. Липи підтвердили авторську гіпотезу концепції життєтворчості Ю. Липи, яка була реалізована у різних сферах його діяльності: письменника, лікаря, публіциста, учасника процесів українського державотворення. Отже, Ю. Липа попри інші здібності, був обдарований талантом життєтворчості, який застосував для служби українській справі: знайшов своє призначення у служінні українській державності в сучасності та в майбутньому.

Зауваження та рекомендації до дисертації.

Разом із загальною високою оцінкою дослідження вважаю за потрібне висловити кілька зауважень і побажань дискусійного характеру.

кими хронологічними межами авторка окреслює вжиті на с. 18 поняття «довге ХІХ ст.» та «коротке ХХ ст.»?

а с. 62 авторка перераховує прізвища засновників та лідерів організації «Братство тарасівців», серед яких був І. Липа, однак не згадує про одного із засновників та провідних діячів цієї організації Миколу Міхновського

а с. 68 замість Борис Грінченко натрапляємо на М. Грінченко.

. 71 авторка недоречно вживає термін «Східна Україна», на думку опонента більш слушним було б використання поняття «Наддніпрянська Україна», яка включає в себе і Схід, Південь, Північ і Центр України.

окумент проголошений П. Скоропадським 29 квітня 1918 р. під назвою «Грамота до українського народу» помилково названо «Маніфестом» (с. 83)

авряд чи можна погодитися з думкою дисертантки про те, що Ю. Липу не слід вважати учасником воєнних дій під час Української революції 1917 – 1921 рр. (с. 119). Це суперечить інформації про участь Ю. Липи у вуличних боях із більшовиками в Одесі в грудні 1917 – січні 1918 рр.

Зазначені зауваження не мають принципового характеру і не знижують загальної позитивної оцінки дисертації. Вони радше окреслюють напрями подальшого розвитку теми, ніж ставлять під сумнів результати, отримані здобувачкою наукового ступеня.

Висновок щодо дисертаційної роботи.

На основі зазначеного вважаю, що дисертаційне дослідження Кучеренко Світлани Володимирівни «Юрій Липа в українському національному русі першої половини ХХ століття», подане до захисту на здобуття ступеня доктора філософії, є самостійним, завершеним і науково вагомим дослідженням, містить обґрунтовані та достовірні наукові результати і фахові логічні висновки, має чітко визначену мету, належну джерельну базу, обґрунтовану структуру, виразну

наукову новизну та практичне значення. Авторка продемонструвала вміння працювати з різними типами джерел, критично оцінювати суперечливі матеріали, реконструювати складні біографічні й інституційні сюжети та формулювати аргументовані висновки.

За своїм науковим рівнем і практичною цінністю, змістом та оформленням дисертація відповідає вимогам, що передбачені наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», із змінами, внесеними постановами Кабінету Міністрів України №341 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023 р. та №507 від 03.05.2024 р., а її авторка, Кучеренко Світлана Володимирівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

7.08.2026

Офіційний опонент:

Доцент кафедри історії України

та всесвітньої історії

Центральноукраїнського державного

університету імені Володимира Винниченка,

доктор історичних наук

Ю. Митрофаненко

Юрій МИТРОФАНЕНКО

*Підпис д.і.н., доц. кафедри
історії України та всесвітньої
історії Ю. С. Митрофаненка засвідчено.
Виконаний секретар Центральноукраїнського
державного університету імені В. Винниченка*

Людмила Бабенко